

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 7

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

บทที่ 7 สารสำคัญของเนื้อหาสังคมศึกษาตามหลักสูตร

7.1 เนื้อหาความรู้สังคมศึกษา

7.1.1 ความหมายและประเภทของเนื้อหาความรู้

7.1.2 เนื้อหาสังคมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

7.1.2.1 โครงสร้างหลักสูตรสังคมศึกษาของไทย

7.1.2.2 มโนทัศน์ของเนื้อหาสังคมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน

7.2 การเขียนสาระสำคัญในแผนการจัดการเรียนรู้

7.2.1 หลักการเขียนสาระสำคัญ

7.2.2 การสังเคราะห์ความคิดรวบยอดเพื่อเขียนสาระสำคัญ

7.2.3 สาระสำคัญของเนื้อหาสังคมศึกษาตามหลักสูตร

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. อธิบายความหมายและมโนทัศน์สำคัญของเนื้อหาความรู้ สารสำคัญ และความคิดรวบยอดได้ (ด้านความรู้)
2. วิเคราะห์เนื้อหาความรู้ของสังคมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ (ด้านทักษะการคิด)
3. วิเคราะห์มโนทัศน์และสังเคราะห์ความคิดรวบยอดของเนื้อหาสังคมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ (ด้านทักษะการคิด)
4. ร่วมกันเขียนสาระสำคัญในแผนการจัดการเรียนรู้ได้ (ด้านทักษะกระบวนการ)
5. อภิปรายคุณค่าของสารสำคัญและความคิดรวบยอดที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาได้ (ด้านคุณลักษณะและเจตคติ)

จำนวนชั่วโมงสอน 4 ชั่วโมง (1 สัปดาห์)

กิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

สัปดาห์ที่ 11 (4 ชั่วโมง)

1. กิจกรรมก่อนเรียน

1.1 ผู้เรียนศึกษาเนื้อหาบทเรียนที่ 7 จากเอกสารประกอบการสอน

1.2 ผู้สอนนัดหมายล่วงหน้าให้ผู้เรียนเตรียมหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานฯ มาเพื่อใช้จัดการเรียนการสอน

2. กิจกรรมในห้องเรียน

2.1 ผู้สอนบรรยายเรื่อง เนื้อหาความรู้ทางสังคมศึกษา และการเขียนสาระสำคัญในแผนการจัดการเรียนรู้

2.2 ผู้เรียนจับคู่สังเคราะห์ข้อโน้ตและความคิดรวบยอดของเนื้อหาสังคมศึกษาตามตัวชี้วัดของหลักสูตร โดยจัดทำเป็นแผนผังมโนทัศน์

2.3 ผู้เรียนนำเสนอผลการทำกิจกรรม จากนั้นผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันวิพากษ์งานและอภิปรายคุณค่าของสาระสำคัญและความคิดรวบยอดที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา

3. กิจกรรมหลังเรียน

ผู้เรียนตอบคำถามท้ายบทเพื่อวัดประเมินผลด้านความรู้และเพื่อทบทวนตนเอง

สื่อการเรียนการสอนประจำบท

1. แผนบริหารประจำบท
2. เอกสารประกอบการสอน
3. ไฟล์นำเสนอเนื้อหาการสอน (Power point)
4. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
5. กระดาษ A4 และอุปกรณ์วาดภาพระบายสี

การวัดและประเมินผลประจำบท

1. ด้านความรู้ ใช้วิธีการตรวจคำตอบของคำถามท้ายบท
2. ด้านคุณลักษณะและเจตคติ ใช้วิธีการสังเกตการตอบคำถามหรือการแสดงความคิดเห็น
3. ด้านทักษะการคิดและทักษะกระบวนการ ใช้วิธีการประเมินคุณภาพงานที่มอบหมายและสังเกตพฤติกรรม

บทที่ 7

สาระสำคัญของเนื้อหาสังคมศึกษาตามหลักสูตร

การที่ครูจะเขียนสาระสำคัญในแผนการจัดการเรียนรู้ได้นั้น จำเป็นต้องเข้าใจเนื้อหาความรู้ และมโนทัศน์ของเนื้อหาสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานก่อนว่า สังคมศึกษามีลักษณะเนื้อหาแบบบูรณาการความรู้ที่คัดสรรมาอย่างเหมาะสม เพื่อการเป็นพลเมืองดีที่รอบรู้และมีความรับผิดชอบ จากกลุ่มวิชาสาขาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (interdisciplinary) และบูรณาการ (integrated) ที่เน้นเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับมโนทัศน์พื้นฐานต่าง ๆ ของสังคม และวิธีการทางสังคมศาสตร์ต่าง ๆ บนพื้นฐานที่ว่าสังคมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั่วไปและเป็นการเตรียมพลเมืองให้มีส่วนร่วมในสังคมแบบประชาธิปไตย

7.1 เนื้อหาความรู้สังคมศึกษา

เนื้อหาความรู้ในหลักสูตรสังคมศึกษา เป็นเนื้อหาความรู้ด้านสังคม สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับสังคมที่นักเรียนต้องเรียนรู้เพราะสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา และเนื้อหาความรู้นี้จะช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไร และสามารถดำรงชีวิตอยู่ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ ซึ่งแนวคิดพื้นฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับเนื้อหาความรู้สังคมศึกษาตามหลักสูตรมีดังรายละเอียดต่อไปนี้

7.1.1 ความหมายและประเภทของเนื้อหาความรู้

ราชบัณฑิตยสถาน (2554) บัญญัติความหมายของ “เนื้อหา” (content/ subject matter) ว่าหมายถึง ใจความสำคัญ ข้อความสำคัญ หรือสาระสำคัญ และบัญญัติความหมายของ “ความรู้” (knowledge) ว่าหมายถึงสิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ เช่น ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิด หรือการปฏิบัติ เช่น ความรู้เรื่องสุขภาพ ความรู้เรื่องนิทานพื้นบ้าน หรือหมายถึง ความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากประสบการณ์ ฉะนั้น “เนื้อหาความรู้” จึงหมายถึง ใจความ/ ข้อความ/ สาระสำคัญของการศึกษาเล่าเรียน ที่นักเรียนจะได้รับจากการจัดการเรียนการสอนของครูรายวิชาต่าง ๆ

สำหรับประเภทของเนื้อหาความรู้ นอกจาก Anderson and Krathwohl (2001) ผู้เสนออนุกรมวิธานของบลูมฉบับแก้ไขที่มีมุมมองการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัยออกเป็น 2 มิติ ได้แก่ มิติด้านความรู้ และมิติด้านกระบวนการทางปัญญา โดยมีมิติด้านความรู้ (knowledge dimension) นั้น

พวกเขาได้อธิบายถึงประเภทความรู้ที่นักเรียนได้รับหรือสร้างขึ้นไว้ว่าจำแนกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ (1) ความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริง (factual knowledge) (2) ความรู้ที่เป็นมโนทัศน์ (conceptual knowledge) (3) ความรู้ที่เป็นกระบวนการขั้นตอนหรือวิธีการ (procedural knowledge) และ (4) ความรู้พุทธิปัญญาเชิงอภิमान (metacognitive knowledge) ดังที่กล่าวไว้แล้วในบทที่ 6 นั้น ยังมีผู้เสนอแนวคิดอื่น ๆ เกี่ยวกับประเภทของเนื้อหาความรู้ก็ดังนี้

Taba (1962) เสนอแนวคิดการแบ่งประเภทของเนื้อหาเพื่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม โดยแบ่งประเภทเนื้อหาออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1) เนื้อหาที่เป็นความจริงและกระบวนการ (specific facts and processes): เป็นข้อมูลซึ่งแสดงความเป็นจริงของธรรมชาติรวมทั้งหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่มีผู้กำหนดขึ้น เช่น วิธีการคิด เลขคณิต สูตรเคมี และข้อมูลเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ เป็นต้น เป็นข้อมูลที่ต้องการอาศัยการท่องจำและเป็นรากฐานไปสู่ความคิดพื้นฐานในระดับต่อไป

2) เนื้อหาวิชาที่เป็นพื้นฐานของความคิด (basic ideas): เป็นเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างของสองสิ่ง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพจิตและร่างกายหรือความสัมพันธ์ระหว่างทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ที่มีต่อวัฒนธรรมของชนชาติต่าง ๆ เป็นต้น เนื้อหาวิชาเหล่านี้ เมื่อนักเรียนเข้าใจแล้วจะเห็นความสัมพันธ์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็สามารถนำความเข้าใจเกี่ยวกับความคิดและหลักการดังกล่าวไปอธิบายเหตุการณ์อื่น ๆ ได้

3) เนื้อหาวิชาที่เป็นมโนทัศน์ (concepts): เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจในลักษณะร่วม หรือโครงสร้างและส่วนประกอบย่อย ๆ ทั้งหมดของสิ่งต่างๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม รวบรวมเอาความคิดเบื้องต้นมาสรุปเป็นความคิดรวบยอด เช่น หากสามารถแยกความโลภ ความโกรธ ความหลงได้ ก็แสดงให้เห็นว่าความคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์ที่ถูกต้องในสิ่งนั้น ๆ ซึ่งเมื่อนักเรียนได้เข้าใจเนื้อหาวิชาแล้ว จะทำให้เกิดความเข้าใจในระบบความคิดของศาสตร์นั้น ๆ

4) เนื้อหาวิชาที่เป็นระบบความคิด (thought systems): เป็นเนื้อหาประเภทสูงสุด เป็นเนื้อหาที่ยากและซับซ้อนที่สุดแต่จะพัฒนานักเรียนให้เข้าใจระบบความคิดของศาสตร์นั้น ๆ และสามารถศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมได้ด้วยตนเองต่อไป ทั้งในขณะที่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษาหรือในสังคมปัจจุบันของตน

อย่างไรก็ตามในขอบเขตเนื้อหาสังคมศึกษา ลาวัณย์ วิทยายุทธภูมิกุล และคณะ (2553) ได้เสนอแนวคิดว่าประเภทเนื้อหาความรู้ในสังคมศึกษามี 4 ประเภท ได้แก่

1) **ความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริง (factual knowledge)** หมายถึง ความรู้ที่เป็นข้อมูลเฉพาะอย่างเกี่ยวกับเหตุการณ์ สิ่งของ ผู้คน หรือปรากฏการณ์อื่นที่เราได้พบได้เห็น สังเกตพบหรือพูดได้ว่าได้รับรู้โดยประสาทสัมผัสอย่างใดอย่างหนึ่ง มีลักษณะเป็นข้อมูลเบื้องต้น ข้อมูลดิบหรือนับได้ว่าเป็นผลของการสังเกตของนักสังคมศาสตร์ ซึ่งมักแสดงเป็นข้อความธรรมดา ตาราง ตัวเลขหรือแผนภูมิ เช่น

- กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงของประเทศไทย
- สาธารณรัฐประชาชนจีนมีประชากรประมาณ 1,000 ล้านคน
- โลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ เป็นต้น

หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา จะมีความรู้ประเภทนี้อยู่มาก ซึ่งครูอาจใช้เป็นเครื่องมือหรือพื้นฐานการพัฒนาไปสู่ความรู้ในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งนักเรียนใช้ข้อเท็จจริงเหล่านั้นเพื่อหาความหมายโดยใช้กระบวนการคิดอย่างเป็นขั้นเป็นตอนได้ จึงกล่าวกันว่าข้อเท็จจริงเป็นที่มาของมโนทัศน์อันเป็นความรู้ในระดับที่สูงขึ้น ข้อเท็จจริงโดยตัวของมันเองไม่มีความหมาย และไม่ให้ประโยชน์ในการเรียนรู้ เพราะจะลืมหืมตาในเวลาไม่ช้า ความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริงจึงจะถือเป็นจุดหมายปลายทางของการเรียนการสอนสังคมศึกษาไม่ได้ แต่อาจนำมาเป็นเครื่องมือหรือสื่อให้นักเรียนได้ใช้เพื่อพัฒนาความรู้ในระดับมโนทัศน์ และความคิดรวบยอดหรือ หลักการ และทฤษฎีต่อไป

2) ความรู้ที่เป็นมโนทัศน์ (conceptual knowledge) เป็นแนวคิดที่สรุปรวบยอดได้จากข้อเท็จจริงที่แสดงถึงความเข้าใจต่อปรากฏการณ์หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นข้อเท็จจริงโดยการสังเกต และรวบรวมลักษณะของสิ่งของหรือปรากฏการณ์อันเน้นข้อเท็จจริง จัดกลุ่มลักษณะที่เหมือนหรือเป็นลักษณะร่วม แล้วให้ชื่อหรือจากการอธิบายประกอบการซักถามให้สังเกต และรวมกลุ่มลักษณะเหมือนหรือลักษณะร่วม อันเป็นแนวคิดที่สรุปได้จากข้อเท็จจริงหรือมโนทัศน์ ตัวอย่างเช่น การสร้างสมอารยธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ การค้นคิดประดิษฐ์ ความเป็นอยู่ที่สบาย เทคโนโลยี เป็นต้น

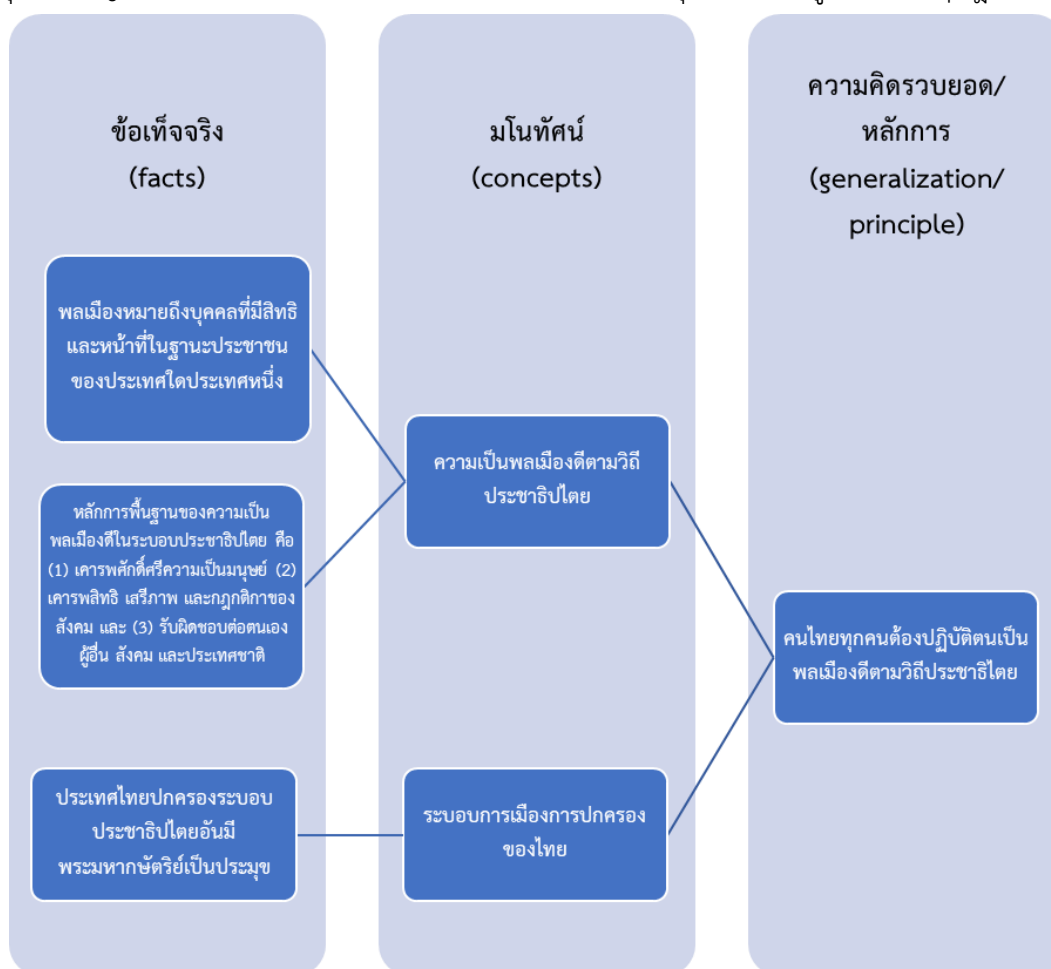
3) ความรู้ที่เป็นความคิดรวบยอดหรือหลักการ (generalization/principle) เป็นแนวคิดสรุป อาจเป็นกฎเกณฑ์หลักการที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ตั้งแต่สองอย่างขึ้นไปที่อาจมีความสัมพันธ์ในเชิงเป็นเหตุเป็นผลหรือเป็นเงื่อนไขแก่กันทั้งในทางสนับสนุนและปฏิเสธ ตัวอย่างเช่น

- การสร้างสมอารยธรรมมนุษย์ เกิดขึ้นได้เพราะการคิดค้นประดิษฐ์
- ความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายของมนุษย์เป็นผลมาจากการใช้ทรัพยากรการใช้ทรัพยากรได้มากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับความเจริญทางเทคโนโลยี
- ถ้าไม่มีความตั้งใจจริงก็จะไม่เกิดความสำเร็จในงานที่ทำ เป็นต้น

4) ความรู้ที่เป็นทฤษฎี (theory) เป็นความรู้ที่สรุปเป็นความคิดรวบยอดหรือหลักการและได้รับการทดสอบจนเชื่อมั่นได้แล้ว หรือเป็นแนวคิดสรุปประเด็นในระดับสูงขึ้นไปผ่านการทดสอบหรือพิสูจน์แน่นอนแล้ว

ทั้งนี้ความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริง คือข้อเท็จจริงนั้นนักเรียนอาจรับรู้ จดจำ บอกได้ แต่อาจจะไม่มีความเข้าใจจนเกิดเป็นมโนทัศน์ที่เป็นแนวคิดสรุปเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ไม่ได้ แต่ความรู้ที่เป็นมโนทัศน์นั้นนักเรียนอาศัยข้อเท็จจริงที่รับรู้มาและนำมาพิจารณาเพื่อหาความหมายหรือความสัมพันธ์ที่

เกี่ยวข้อง โดยอาศัยประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่ ๆ หลายอย่าง โดยใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์ แยกแยะ จนเข้าใจ และสามารถสรุปเป็นแนวคิดหรือความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งนั้น ๆ ได้ สามารถจะนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้ และเมื่อกลับมาพิจารณาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ก็จะสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ ทำให้ข้อเท็จจริงนั้นเกิดคุณค่า นักเรียนสามารถสรุปเป็นแนวคิดสรุป ซึ่งจะบอกให้รู้ถึงหลักการหรือแนวทางที่มโนทัศน์อย่างหนึ่งมีความสัมพันธ์กับอีกมโนทัศน์หนึ่งหรือมากกว่า ถือเป็นความรู้ที่เป็นความคิดรวบยอดหรือหลักการ (ดังภาพที่ 46) ซึ่งนักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้กว้างขวางขึ้น และเมื่อแนวคิดสรุปนั้นเป็นแนวคิดสรุปที่สำคัญผ่านการนำไปทดสอบใช้แล้วเกิดความเชื่อมั่นอาจสรุปเป็นความรู้ประเภททฤษฎีต่อไปได้

ภาพที่ 46 ประเภทเนื้อหาความรู้ในสังคมศึกษา

เมื่อได้พิจารณาประเภทของความรู้ในสังคมศึกษาแล้ว จะเห็นว่าความรู้ระดับที่ควร จะได้รับการสนับสนุนให้นักเรียนได้พัฒนาในหลักสูตรสังคมศึกษานั้นควรจะเป็นความรู้ตั้งแต่ระดับ มโนทัศน์ขึ้นไป เพราะนักเรียนมีโอกาสใช้ความคิด ใช้ข้อเท็จจริงนั้นมาหาหรือทำให้เกิดความหมาย (meaningful) จนเกิดเป็นมโนทัศน์และความคิดรวบยอดหรือหลักการ ซึ่งอาจจะนำไปประยุกต์ใช้ในการ ดำเนินชีวิตต่อไป (functional) หรืออีกนัยหนึ่ง ความรู้ในวิชาสังคมศึกษานั้น เป็นความรู้ที่สูงกว่า

ระดับข้อเท็จจริงธรรมดาที่นักเรียนต้องใช้ทักษะทางปัญญามากกว่าการรับรู้และจดจำแต่เพียงอย่างเดียว ตามความเป็นจริงแล้วคนเราจะจำข้อเท็จจริงต่าง ๆ โดยเฉพาะที่ไม่มีมีความหมายหรือไม่มีความสัมพันธ์กับสิ่งอื่น ๆ หรือไม่มีประโยชน์ ยิ่งกว่านั้นสังคมศึกษายังเป็นวิชาที่มีเนื้อหาสาระมากทั้งโดยตัวเองและทั้งในเชิงสัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ ด้วย ย่อมเป็นไปได้ยากที่นักเรียนจะจดจำได้ทั้งหมดและก็ไม่เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต หากข้อเท็จจริงเหล่านั้นมิได้มีความหมายหรือสร้างแนวคิดใด ๆ

7.1.2 เนื้อหาสังคมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

7.1.2.1 โครงสร้างหลักสูตรสังคมศึกษาของไทย

โดยทั่วไปหลักสูตรสังคมศึกษาจะใช้แนวทาง “เปิดโลกทัศน์ให้กว้างขึ้น” (widening horizons approach) เริ่มต้นจากระดับชั้นเล็ก ๆ แล้วขยายออกไปด้านนอกจากศูนย์กลางเมื่อระดับชั้นสูงขึ้น (ดังภาพที่ 47) แนวทางนี้เป็นโครงสร้างที่โดดเด่นในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา

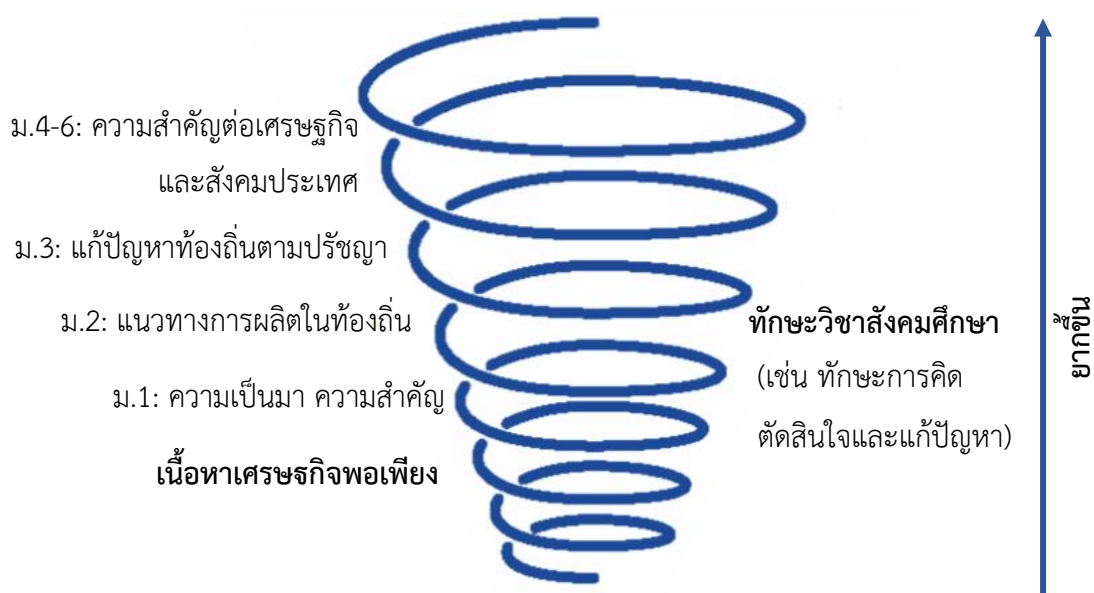

ภาพที่ 47 ตัวอย่างโครงสร้างหลักสูตรสังคมศึกษาแบบ widening horizons approach

แม้ว่านักเรียนควรศึกษาสิ่งต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเป็นอันดับแรก ก่อนที่จะเคลื่อนออกไปสู่ภายนอก แต่กลับไม่มีงานวิจัยที่สนับสนุนประสิทธิผลของแนวทางการเปิดโลกทัศน์ที่กว้างขึ้นในฐานะการจัดระเบียบโครงสร้างหลักสูตร (Ellis, 2002 cited in Johnson, 2010) ตามความเป็นจริงแล้วแนวทางนี้ตรงกันข้ามกับสิ่งที่เรารู้เกี่ยวกับวิธีที่มนุษย์เรียนรู้และอาจขัดขวางการเรียนรู้ เนื่องจากมันสร้างเส้นขอบที่ล้อมรอบ ๆ แนวโน้มการแสวงหาความรู้ตามธรรมชาติ

ของนักเรียน นอกจากนี้ในโลกที่เชื่อมต่อและพึ่งพากันในศตวรรษที่ 21 เป็นเรื่องที่เหมาะสมและจำเป็นสำหรับเด็กประถมศึกษาที่จะตรวจสอบเหตุการณ์ของโลกและระดับชาติในรูปแบบที่เหมาะสมกับพัฒนาการ ในทำนองเดียวกันก็เป็นเรื่องที่เหมาะสมและจำเป็นสำหรับนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายที่จะต้องไตร่ตรองและตรวจสอบตนเองต่อไปในบริบทของครอบครัว โรงเรียน และชุมชน

อีกแนวทางหนึ่งของหลักสูตรคือหลักสูตรเกลียว (spiral curriculum) แนวทางนี้ออกแบบมาเพื่อแนะนำแนวคิดหรือหัวเรื่องหลักในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และเพื่อเสริมสร้างหรือขยายความสำคัญในระดับที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่นักเรียนเลื่อนไปยังระดับต้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จนนำไปสู่การเรียนรู้จริง (mastery learning) ดังภาพที่ 48

ภาพที่ 48 ตัวอย่างโครงสร้างหลักสูตรสังคมศึกษาแบบเกลียว (spiral curriculum)

ปัจจุบันประเทศไทยจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ฉบับปรับปรุง) พุทธศักราช 2560 ซึ่งหลักสูตรการศึกษามีเนื้อหาหลักสูตรแบ่งออกเป็น 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และหนึ่งในนั้นคือกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กันและมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อมเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551; 2560) โดยกำหนดเป็นสาระต่าง ๆ จำนวน 5 สาระดังนี้

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มีขอบข่ายเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำ

หลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเองและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาดตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม มีขอบข่ายเนื้อหาเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญ การเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปฏิกิริยา ค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ มีขอบข่ายเนื้อหาเกี่ยวกับการผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ และการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ มีขอบข่ายเนื้อหาเกี่ยวกับ เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ มีขอบข่ายเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะของโลกทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากร และภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่างๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่าง ๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

อนึ่ง หลักสูตรการศึกษาฉบับปัจจุบันของไทยลักษณะเป็นหลักสูตรอิงมาตรฐาน คือ กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 6 รวมถึงเป้าหมายของสังคมศึกษาที่ตอบสนองต่อหลักสูตรแกนกลางฯ ที่จะมุ่งพัฒนานักเรียนเป็นองค์รวม มีความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม สุนทรียภาพที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งในฐานะพลเมืองไทยและพลเมืองโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) สะท้อนให้เห็นว่าหลักสูตรสังคมศึกษาของไทยมีการกำหนดเป้าหมายสอดคล้องกับแนวคิดของ NCSS (1994) ที่ระบุว่าหลักสูตรสังคมศึกษามีเป้าหมายสำคัญคือเพื่อส่งเสริมความสามารถของพลเมือง ความรู้ กระบวนการทางปัญญา และการจัดการแบบประชาธิปไตยที่จำเป็นสำหรับนักเรียนในการมีส่วนร่วมและมีส่วนร่วมในชีวิตสาธารณะ โดยเน้นความสำคัญของการให้ความรู้แก่นักเรียนที่ยึดมั่นในความคิดและค่านิยมของระบอบประชาธิปไตย ด้วยการทำให้ความสามารถของพลเมืองเป็นศูนย์กลาง ความสามารถของ

พลเมืองตั้งอยู่บนความมุ่งมั่นต่อคุณค่าประชาธิปไตย และต้องการให้พลเมืองมีความสามารถในการใช้ความรู้เกี่ยวกับชุมชนประเทศชาติและโลกของตน เพื่อใช้กระบวนการสอบถาม และใช้ทักษะในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลการทำงานร่วมกัน การตัดสินใจและการแก้ปัญหา ทั้งนี้เพราะคนหนุ่มสาวที่มีความรู้ความสามารถและมุ่งมั่นในระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องการรักษาและพัฒนาวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยของประเทศและสังคมโลก

ฉะนั้นจึงมีเนื้อหาสาระของหลักสูตรรายวิชาอื่น ๆ มีเป้าหมายเฉพาะและสอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรสังคมศึกษาอีกมากมาย อาทิ (ชนินทร์ มั่งคั่ง, 2560)

- หลักสูตรรายวิชาชุมชนศึกษา (community studies curriculum) คือการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ศึกษารากฐานความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับหลักสูตรเพื่อชุมชนในอดีตและปัจจุบัน โครงสร้างทางปรัชญา สังคม วัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจ เพื่อสนองความต้องการเรียนรู้และลิทธิขั้นพื้นฐานของปวงชนอย่างเสมอภาค ยุติธรรม รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมในชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาพลเมืองที่ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

- หลักสูตรรายวิชาวัฒนธรรมศึกษา (cultural studies curriculum) คือมวลงประสบการณ์การศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ ประเพณีของกลุ่มชน คุณค่าทางวัฒนธรรม การธำรงรักษาและการถ่ายทอดวัฒนธรรม และกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทั้งนี้มักจะบูรณาการในหลักสูตรสังคมศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

- หลักสูตรรายวิชาพหุวัฒนธรรมศึกษา (multicultural education curriculum) คือการจัดโปรแกรมการศึกษาที่ครอบคลุมเนื้อหาสาระและความคิด ความเชื่อของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม (แม้ว่าในสังคมชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ไม่มีชนกลุ่มน้อยหรือผู้พูดภาษาถิ่นก็ตาม) การเชื่อมโยงถึงความรู้และความสัมพันธ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชนพื้นถิ่น เช่น ประเพณี ภาษา ความเชื่อ การทำมาหากิน และวิถีชีวิตเพื่อสร้างความเข้าใจต่อกัน

- หลักสูตรรายวิชาโลกศึกษา (global education curriculum) คือสาระและการจัดกระบวนการเรียนรู้เรื่องกระแสโลก ความเปลี่ยนแปลง และสภาวะของโลกที่ไร้พรมแดน การสร้างความเข้าใจอันดีเรื่องสังคมสมานฉันท์และสังคมหลักวัฒนธรรม การบูรณาการเนื้อหาสาระและการเรียนการสอนเพื่อให้คิดวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสังคมโลก

- หลักสูตรรายวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา (environmental education curriculum) คือมวลงประสบการณ์ของศาสตร์ที่ว่าด้วยการจัดการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ เกิดความตระหนักในผลกระทบของการกระทำของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม เกิดแรงจูงใจ และจิตสำนึกที่จะร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการดูแล รักษา ป้องกัน และแก้ไขปัญหา เพื่อช่วยให้สิ่งแวดล้อมดำรงอยู่อย่างสมบูรณ์และยั่งยืน

- หลักสูตรรายวิชาพลเมืองศึกษา (civic education curriculum) จัดเป็นการเรียนรู้ในกลุ่มวิชาสังคมศึกษาและประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติ สร้างความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และการปฏิบัติต่อสถาบันหลักของชาติ รัฐธรรมนูญ ค่านิยมหลักของความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย ได้แก่ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิหน้าที่ และสำนึกความรับผิดชอบ เสรีภาพ ความเสมอภาค หลักกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ความมีเหตุผล ความยุติธรรม และสันติวิธี เน้นความสนใจต่อส่วนรวม และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมบ้านเมืองตามบทบาทและสถานภาพของบุคคล

- หลักสูตรรายวิชา มรณศึกษา (death education curriculum) คือ มวลประสบการณ์และกระบวนการเรียนรู้เรื่องความตาย การสูญเสีย ตลอดจนแนวปฏิบัติต่อผู้อื่นที่ใกล้ตาย เน้นความรู้ความเข้าใจทางกายภาพ การพัฒนาจิตและอารมณ์ การปรับตัว ตลอดจนความสามารถในการเผชิญสถานการณ์อย่างมีสติและเหตุผล

- หลักสูตรรายวิชา สันติศึกษา (peace education curriculum) คือ สารการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานทั้งในตัวเองและองค์กร เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เข้าใจตนเอง เข้าถึงความจริง เปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับโลกและผู้อื่น เกิดอิสรภาพความสุข ปัญญา และความรักต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่ง ไม่เบียดเบียน เกิดความตระหนักในสิทธิศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เข้าใจความสัมพันธ์ระบบการศึกษา กับสังคม และการดำรงชีวิตอย่างสันติท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม

- หลักสูตรรายวิชา สหวัฒนธรรมศึกษา (intercultural education curriculum) คือ มวลประสบการณ์ที่จัดสาระกระบวนการเรียนรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอย่างน้อยสองวัฒนธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางวัฒนธรรมในสถานศึกษา

- หลักสูตรรายวิชา ศาสนศึกษา (religious education curriculum) คือ สารการสอนศาสนาที่มีเนื้อหาและวิธีการสอนเพื่อสร้างความศรัทธา ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาทั้งหลาย เช่น ศาสนาสากล ศาสนาเปรียบเทียบ

- หลักสูตรรายวิชา จริยศึกษา (moral education curriculum) คือ มวลประสบการณ์ที่เป็นกระบวนการสั่งสอน ฝึกฝน อบรมบ่มนิสัย ทั้งจากการศึกษาในระบบจากครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาบุคคลด้านคุณธรรมค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามหลักศีลธรรม ศาสนา ประเพณี และมาตรฐานเชิงจริยธรรม เป็นต้น

7.1.2.2 มโนทัศน์ของเนื้อหาสังคมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น

พื้นฐาน

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มีเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้

1) ความสำคัญของพระพุทธศาสนา: หลักการทางพุทธศาสนาที่มีคุณค่าต่อชีวิต สังคม และโลก เช่น ความเป็นสากล ความเป็นวิทยาศาสตร์ การแก้ปัญหา การมุ่งอิสรภาพ ฯลฯ

2) พระพุทธ: มีเนื้อหาครอบคลุมพุทธประวัติ หรือประวัติศาสดาของศาสนาที่นับถือ สังคมชมพูทวีปก่อนพุทธกาล การตรัสรู้และเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า วันสำคัญทางศาสนา บทบาทการบริหารและธำรงรักษาศาสนาของพระพุทธเจ้า การปรินิพพาน การสังคายนาพระไตรปิฎก การเผยแผ่พุทธศาสนาไปยังดินแดนต่าง ๆ เรื่องราวชาดก พุทธสาวก พุทธสาวิกา ตลอดจนชนชาวพุทธหรือศาสนิกชนตัวอย่าง

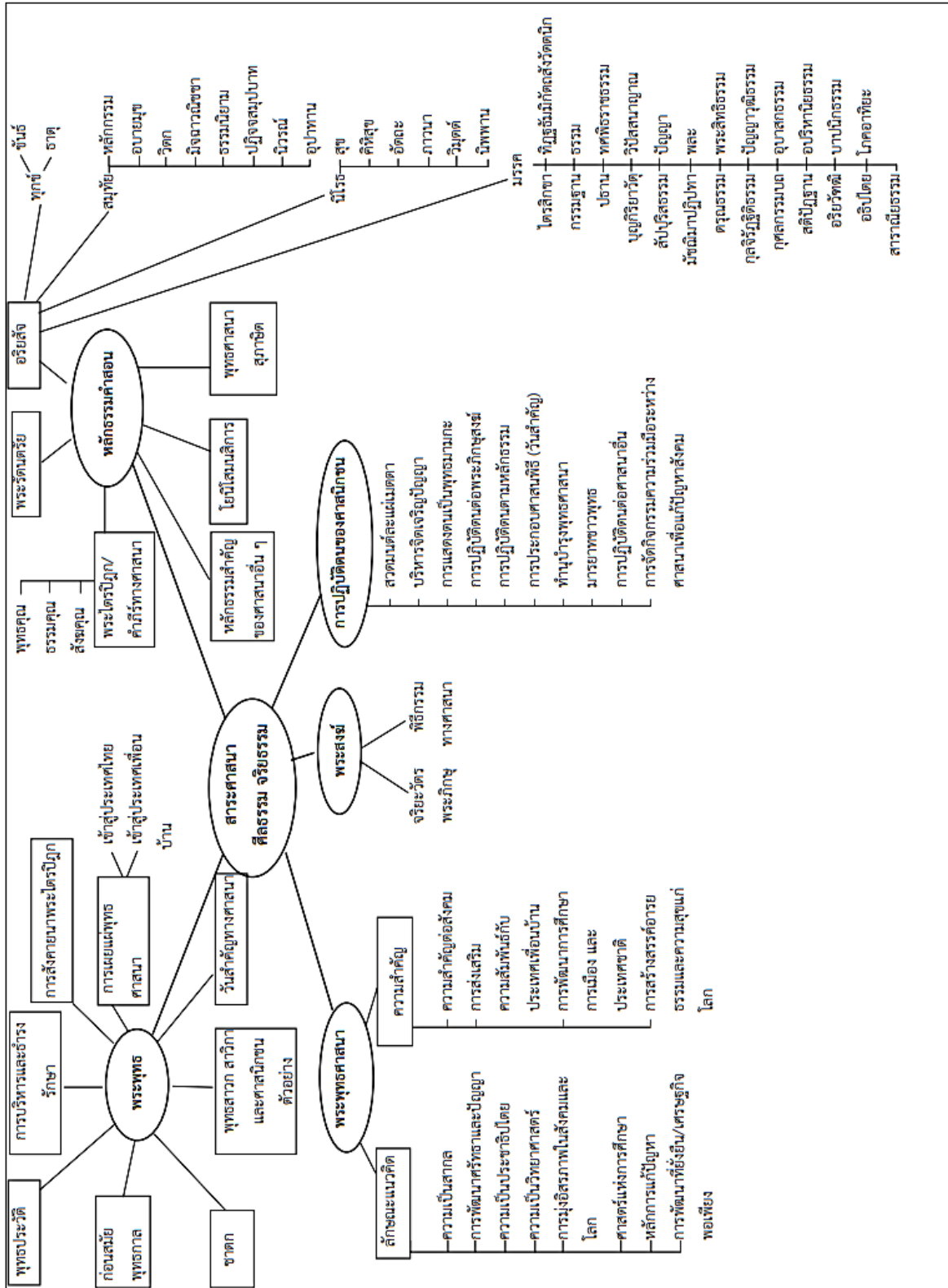
3) พระธรรมหรือหลักธรรมคำสอน: มีเนื้อหาครอบคลุมพระไตรปิฎกหรือคัมภีร์ทางศาสนา คุณค่าของพระรัตนตรัย อริยสัจ 4 และหลักธรรมที่สัมพันธ์กับหลักอริยสัจ 4 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ พุทธศาสนสุภาษิต และหลักธรรมอื่น ๆ

4) พระสงฆ์: มีเนื้อหาครอบคลุมบทบาทหน้าที่หรือจริยวัตรของพระภิกษุ การรักษาศีล และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

5) หน้าที่ชาวพุทธหรือการปฏิบัติตนของศาสนิกชน: มีเนื้อหาครอบคลุมการบริหารจิตและเจริญปัญญา การสวดมนต์และแผ่เมตตา การเข้าร่วมศาสนพิธีหรือพิธีกรรมทางศาสนา การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การทำนุบำรุงพุทธศาสนา มรณยาทชาวพุทธและการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุ การปฏิบัติตนต่อศาสนิกชนศาสนาอื่น ๆ การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสันติสุขในสังคม และการนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การเรียน และสังคม

ทั้งนี้ขอบเขตเนื้อหาสาระศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 สรุปเป็นผังมโนทัศน์ได้ดังภาพที่ 49

ภาพที่ 49 ผังมโนทัศน์เนื้อหาสาระศาสนา ระดับมัธยมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต มีเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้

1) **ความเป็นพลเมืองดี:** มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในสังคมไทยและสังคมโลก ครอบคลุมเนื้อหาสำคัญคือหลักประชาธิปไตย สถานภาพบทบาท สิทธิเสรีภาพ หน้าที่ของเยาวชน คุณธรรมและจริยธรรมของการเป็นพลเมืองดี แนวปฏิบัติเป็นพลเมืองดีในระดับชุมชน ประเทศ และสังคมโลก การดำรงชีวิตในวิถีประชาธิปไตย การส่งเสริมให้ผู้อื่นปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในสังคมไทยและสังคมโลก และการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้ผู้อื่นปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี

2) **กฎ ระเบียบ กฎหมาย:** ครอบคลุมเนื้อหาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตนเองครอบครัว ได้แก่ กฎหมายแพ่งเกี่ยวกับความสามารถของผู้เยาว์ และกฎหมายแพ่งเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและประเทศชาติ ได้แก่ กฎหมายอาญา กฎหมายยาเสพติดโทษ กฎหมายเกี่ยวกับการรับราชการทหาร กฎหมายภาษีอากร กฎหมายเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ กฎหมายเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ปัญหาและการมีส่วนร่วมคุ้มครองปกป้องสิทธิมนุษยชนของตนเองและผู้อื่น บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญไทย ครอบคลุมเนื้อหาสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ เจตนารมณ์ โครงสร้างและสาระหลักการ สิทธิ เสรีภาพหน้าที่ รัฐสภา คณะกรรมการเลือกตั้ง การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ คณะรัฐมนตรี ตลอดจนลำดับศักดิ์ของกฎหมาย และกระบวนการตรากฎหมายต่าง ๆ

3) **การเมืองการปกครอง:** ครอบคลุมเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับรัฐ ได้แก่ ระบอบการปกครอง ระบบบริหารราชการแผ่นดิน การเมืองการปกครองในสังคมไทยและสังคมโลก การปกครองระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ได้แก่ บทบาทของมหากษัตริย์ไทยในด้านการเมืองการปกครอง การดำรงรักษาสถาบันกษัตริย์ และนโยบายและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ

4) **โครงสร้างทางสังคม:** มีเนื้อหาครอบคลุมเรื่องสถาบันทางสังคม บทบาทหน้าที่ของสถาบันทางสังคม การขัดเกลาทางสังคม การเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้อง

5) **ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญา:** มีเนื้อหาครอบคลุมเรื่อง ความหมาย ประเภท คุณค่า และการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมไทย ความหมาย ประเภท การอนุรักษ์ การเลือกรับ และการปรับใช้ภูมิปัญญาไทย และความเหมือนกับความแตกต่างของวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ วัฒนธรรมในเอเชีย และวัฒนธรรมสากล รวมถึงการเลือกรับวัฒนธรรมอย่างมีวิจารณญาณ

6) **การอยู่ร่วมกันในสังคม:** มีเนื้อหาครอบคลุมเรื่องปัญหาสังคม และการจัดการปัญหาตามหลักสันติวิธี

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ มีเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้

1) **หลักเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น:** มีเนื้อหาครอบคลุมเรื่องความหมายและความสำคัญของการศึกษาเศรษฐศาสตร์ ขอบเขตของเศรษฐศาสตร์จุลภาคและมหภาค ความหมายของศัพท์ทางเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ ทรัพยากร ความขาดแคลน การตัดสินใจเลือก อรรถประโยชน์ และค่าเสียโอกาส

2) **กิจกรรมทางเศรษฐกิจ:** มีเนื้อหาครอบคลุมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การบริโภค การกระจาย และการแลกเปลี่ยน ได้แก่ ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ปัจจัยการผลิตและผลตอบแทน การออมการลงทุน ทรัพย์สินทางปัญญา หลักการบริโภค ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริโภค สิทธิผู้บริโภค ตลาด กลไกราคา หรือกฎอุปสงค์และกฎอุปทาน และการแทรกแซงโดยรัฐด้วยการกำหนดราคาและค่าจ้าง การพึ่งพาและแข่งขันกันทางเศรษฐกิจในประเทศ และการเปิดเสรีและกีดกันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

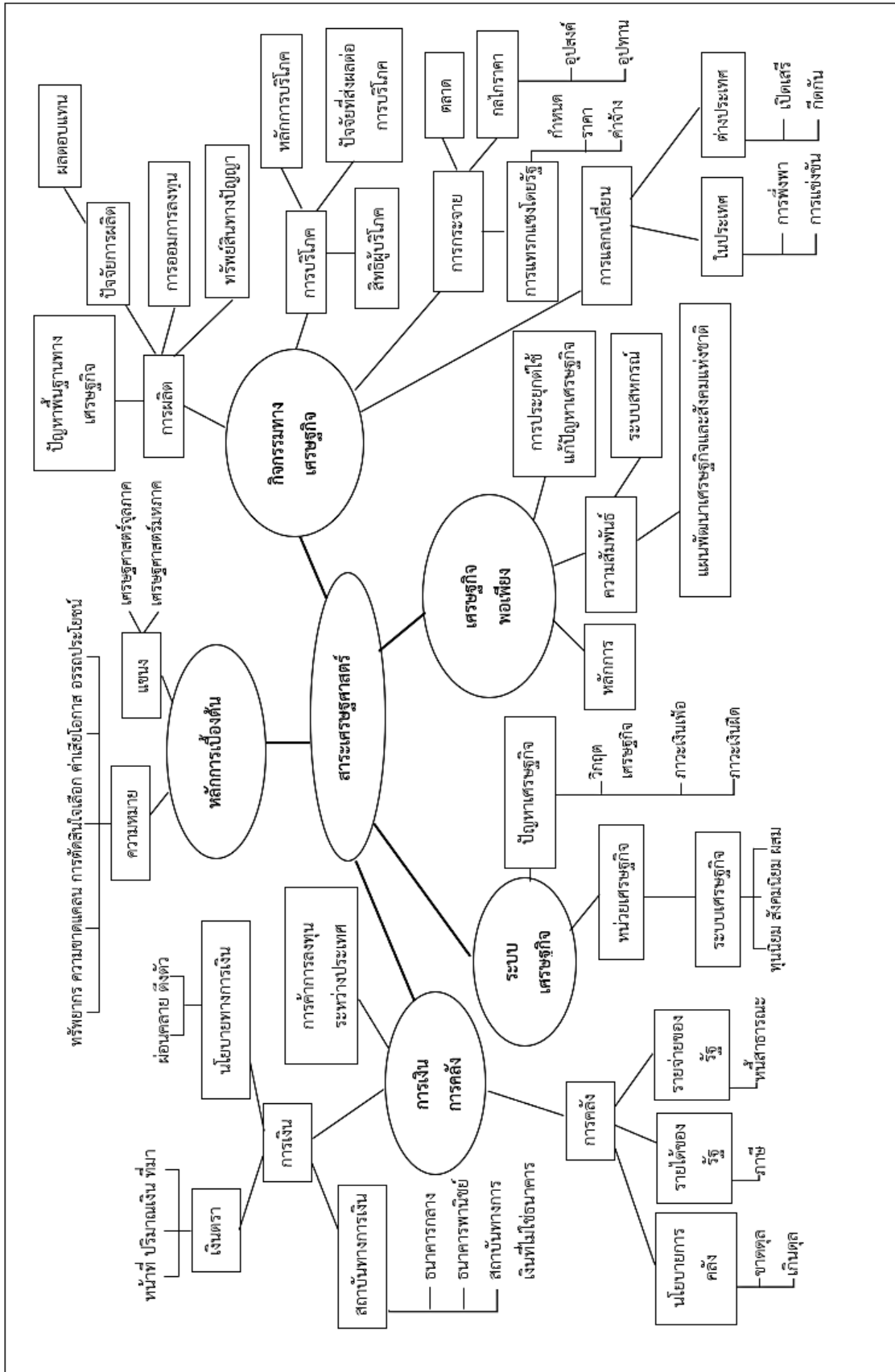
3) **ระบบเศรษฐกิจ:** มีเนื้อหาครอบคลุมเรื่องหน่วยเศรษฐกิจ ระบบเศรษฐกิจ ได้แก่ ระบบทุนนิยม ระบบสังคมนิยม และระบบผสม รวมถึงปัญหาเศรษฐกิจต่าง ๆ ได้แก่ วิกฤติเศรษฐกิจในสังคมโลก ภาวะเงินเฟ้อ-เงินฝืดในประเทศ

4) **การเงิน การคลัง:** มีเนื้อหาครอบคลุมเรื่องระบบเงินตรา หน้าที่ของเงินตรา ปริมาณเงิน และที่มา สถาบันทางการเงิน นโยบายทางการเงิน การค้าการลงทุนระหว่างประเทศ นโยบายทางการคลัง รายได้/รายรับและรายจ่ายของรัฐ ภาษี และหนี้สาธารณะ

5) **เศรษฐกิจพอเพียง:** มีเนื้อหาครอบคลุมเรื่องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสัมพันธ์กับระบบสหกรณ์และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การนำไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจในระดับต่าง ๆ

ทั้งนี้ขอบเขตเนื้อหาสาระเศรษฐศาสตร์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 สรุปเป็นผังมโนทัศน์ได้ดังภาพที่ 51

ภาพที่ 51 แผนผังทฤษฎีเนื้อหาสาระเศรษฐศาสตร์ ระดับมัธยมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา
 ชั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ มีเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้

1) ยุคสมัยและเวลา: มีเนื้อหาครอบคลุมเรื่องยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ได้แก่ ยุคหินและยุคโลหะ ยุคประวัติศาสตร์ ได้แก่ ยุคโบราณ ยุคกลาง ยุคใหม่ และยุคปัจจุบัน ที่มาของระบบศักราช และการเทียบศักราชต่าง ๆ เช่น พุทธศักราช คริสต์ศักราช อีจเราะห์ศักราช ฯลฯ

2) วิธีการทางประวัติศาสตร์: เป็นกระบวนการในการแสวงหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เริ่มต้นจาก (1) การกำหนดเป้าหมายหรือประเด็นคำถามที่ต้องการศึกษา (2) การค้นหาและรวบรวมหลักฐานประเภทต่าง ๆ ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษร และไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (3) การวิเคราะห์หลักฐาน (การตรวจสอบ การประเมินความน่าเชื่อถือ การประเมินคุณค่าของหลักฐาน) และการตีความหลักฐานอย่างเป็นเหตุเป็นผล มีความเป็นกลาง และปราศจากอคติ (4) การสรุปข้อเท็จจริงเพื่อตอบคำถาม และ (5) การนำเสนอเรื่องที่ศึกษาและอธิบายได้อย่างสมเหตุสมผล และครอบคลุมการนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษาเกี่ยวกับตนเองและครอบครัว และการทำโครงการประวัติศาสตร์

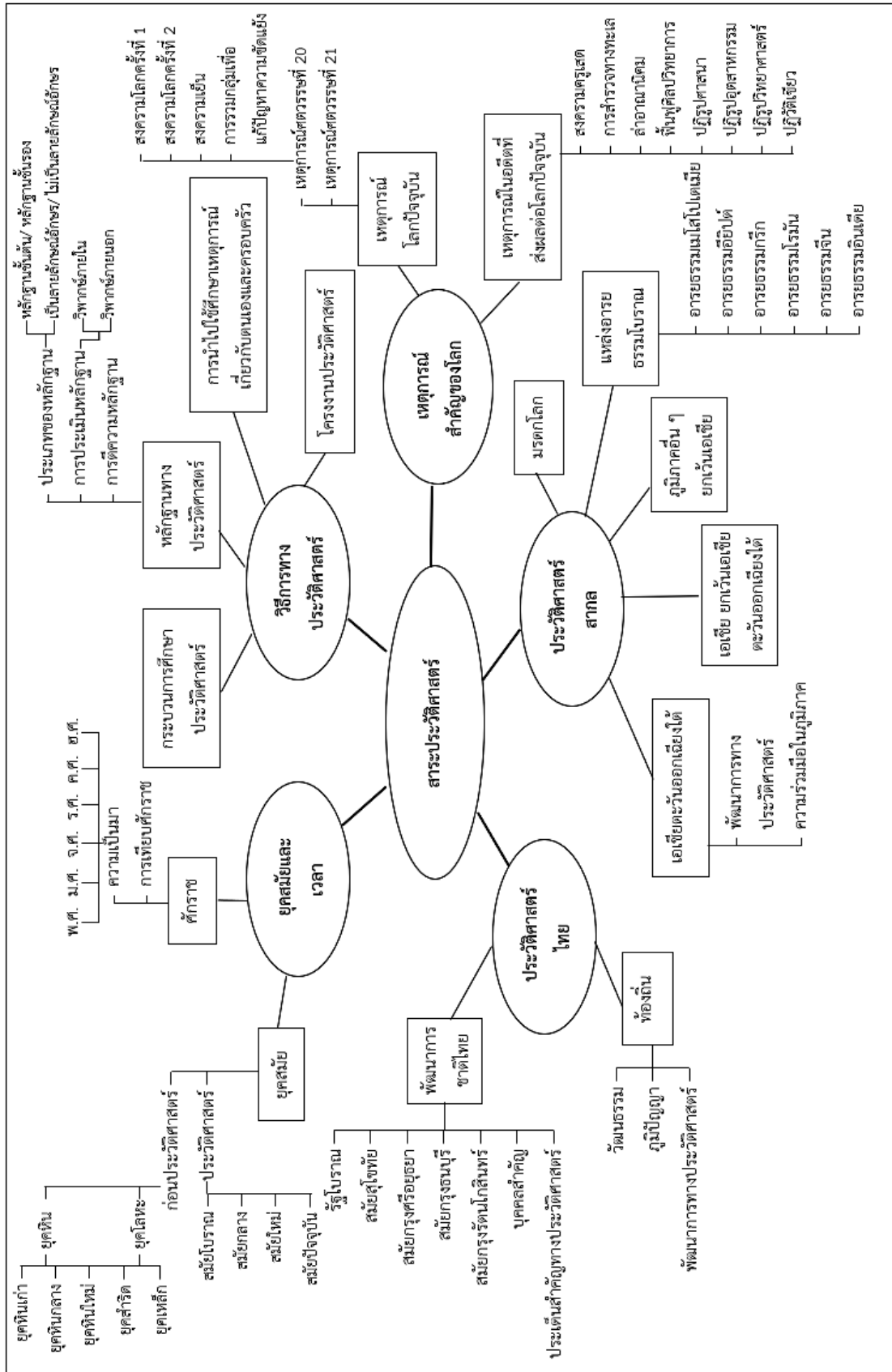
3) เหตุการณ์สำคัญของโลก: มีเนื้อหาครอบคลุมเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ในอดีตที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน เช่น สงครามครูเสด การสำรวจทางทะเล การล่าอาณานิคม การฟื้นฟูศิลปวิทยาการ การปฏิรูปศาสนา การปฏิรูปอุตสาหกรรม การปฏิรูปวิทยาศาสตร์ การปฏิวัติเชียว ฯลฯ รวมถึงเหตุการณ์สำคัญของโลกในศตวรรษที่ 20 เช่น สงครามโลกครั้งที่ 1 สงครามโลกครั้งที่ 2 สงครามเย็น และเหตุการณ์สำคัญของโลกในศตวรรษที่ 21 เช่น เหตุการณ์ 9/11 การก่อการร้าย เหตุการณ์ความขัดแย้งทางศาสนา ฯลฯ

4) ประวัติศาสตร์สากล: ครอบคลุมเรื่องราวพัฒนาการทางสังคมของมนุษย์ด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยกำหนดขอบเขตการศึกษาในกลุ่มสังคมมนุษย์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ได้แก่ พัฒนาการของมนุษย์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ยกเว้นประเทศไทย) เอเชียใต้ เอเชียตะวันออก เอเชียกลางและตะวันตก ทวีปยุโรป แอฟริกา อเมริกาเหนือ และอเมริกาใต้ รวมถึงพัฒนาการของมนุษย์ในแหล่งอารยธรรมโบราณ ได้แก่ อารยธรรมเมโสโปเตเมีย อารยธรรมอียิปต์ อารยธรรมกรีก อารยธรรมโรมัน อารยธรรมจีน อารยธรรมอินเดีย และมรดกโลก

5) ประวัติศาสตร์ไทย: ครอบคลุมพัฒนาการของมนุษยชาติในดินแดนไทย ตั้งแต่ยุครัฐโบราณ สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ อันเป็นเรื่องราวพัฒนาการด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บุคคลสำคัญ ประเด็นสำคัญทางประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาไทย

ทั้งนี้ขอบเขตเนื้อหาสาระประวัติศาสตร์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 สรุปเป็นผังมโนทัศน์ได้ดังภาพที่ 52

ภาพที่ 52 ผังมโนทัศน์เนื้อหาสาระประวัติศาสตร์ ระดับมัธยมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ มีเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้

1) **เครื่องมือทางภูมิศาสตร์:** มีเนื้อหาครอบคลุมการจำแนกประเภทของเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ชนิดต่าง ๆ เช่น ลูกโลก เข็มทิศ แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ ภาพถ่ายดาวเทียม ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ การรับรู้จากระยะไกล ระบบกำหนดตำแหน่งบนพื้นโลก ฯลฯ และการนำเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ไปใช้ศึกษาตามกระบวนการทางภูมิศาสตร์

2) **ทำเลที่ตั้ง:** ครอบคลุมเนื้อหาและการคำนวณพิกัดทางภูมิศาสตร์ ประกอบด้วย ลองจิจูด ละติจูด และเส้นแบ่งเวลา เวลามาตรฐาน และเวลาท้องถิ่น

3) **ภูมิศาสตร์กายภาพ:** ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะภูมิประเทศ และลักษณะภูมิอากาศของทวีปต่าง ๆ ทั่วโลก ได้แก่ ทวีปเอเชีย ทวีปออสเตรเลียและโอเชียเนีย ทวีปยุโรป ทวีปแอฟริกา ทวีปอเมริกาเหนือ และทวีปอเมริกาใต้ และปัจจัยที่มีผลต่อสภาพภูมิอากาศแต่ละทวีป เช่น ละติจูด ระยะห่างจากทะเล ทิศทางลม กระแสน้ำในมหาสมุทร ความสูงของพื้นที่ ฯลฯ

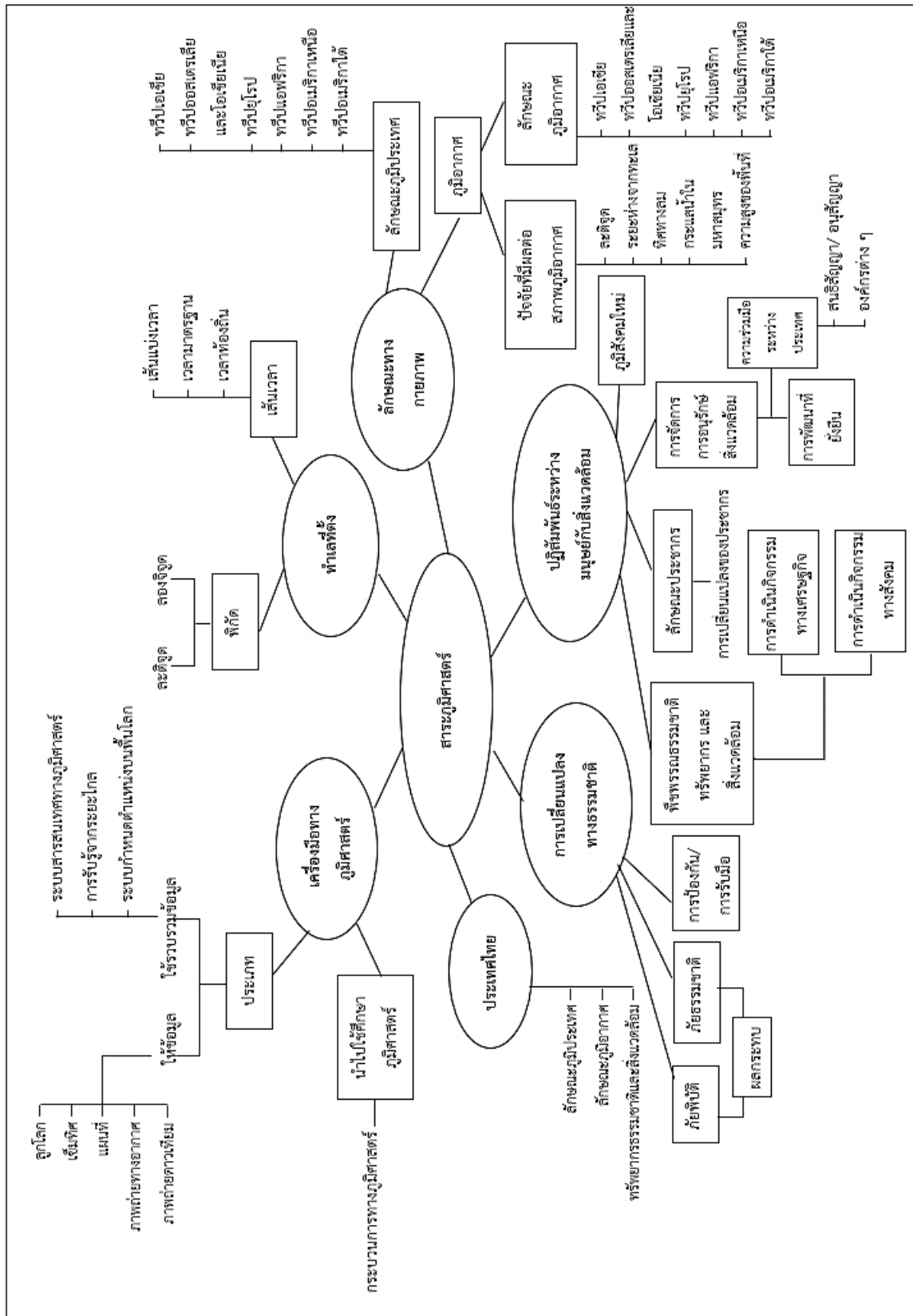
4) **ภูมิศาสตร์ประเทศไทย:** มีเนื้อหาเกี่ยวกับทำเลที่ตั้ง พรมแดน ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย

5) **ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม:** มีเนื้อหาครอบคลุมการดำเนินกิจกรรมทางสังคม การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เชื่อมโยง/สัมพันธ์กับลักษณะพืชพรรณ ธรรมชาติ ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในภูมิภาค/พื้นที่ต่าง ๆ ลักษณะประชากรและการเปลี่ยนแปลงของประชากร การเกิดภูมิสังคมใหม่ ๆ การจัดการ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน กฎหมาย สนธิสัญญา อนุสัญญา และข้อตกลงระหว่างประเทศต่าง ๆ ที่เป็นความร่วมมือกันของนานาประเทศเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของสังคมโลก

6) **การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ:** มีเนื้อหาครอบคลุมความหมาย ความแตกต่างระหว่างภัยพิบัติและภัยธรรมชาติ สถานการณ์ภัยพิบัติและภัยธรรมชาติในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก ผลกระทบต่อสังคมมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม การปกครอง เทคโนโลยี ฯลฯ และแนวทางการป้องกันและรับมือภัยพิบัติและภัยธรรมชาติของภูมิภาคต่าง ๆ

ทั้งนี้ขอบเขตเนื้อหาสาระภูมิศาสตร์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560 ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 สรุปเป็นผังมโนทัศน์ได้ดังภาพที่ 53

ภาพที่ 53 ผังมโนทัศน์เนื้อหาสาระภูมิศาสตร์ ระดับมัธยมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560

7.2 การเขียนสาระสำคัญในแผนการจัดการเรียนรู้

มโนทัศน์และความคิดรวบยอดในแผนการจัดการเรียนรู้จะใช้คำว่า “สาระสำคัญ” แทนความคิดรวบยอดของแต่ละหน่วย และ/หรือบทเรียน จะเป็นตัวกำหนดโครงสร้างของแผนการจัดการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมหรือประสบการณ์การเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล หากไม่มีการกำหนดไว้การจัดการเรียนการสอนจะขาดประสิทธิภาพ ไร้ทิศทาง และไม่มีจุดหมายปลายทางให้รู้ว่าเมื่อเรียนบทเรียนแล้วนักเรียนจะเกิดการเรียนรู้อะไรที่เป็นแก่นหรือจุดเน้นสำคัญของบทเรียน (ลาวัณย์ วิทยาวุฑฒิกุล และคณะ, 2553)

7.2.1 หลักการเขียนสาระสำคัญ

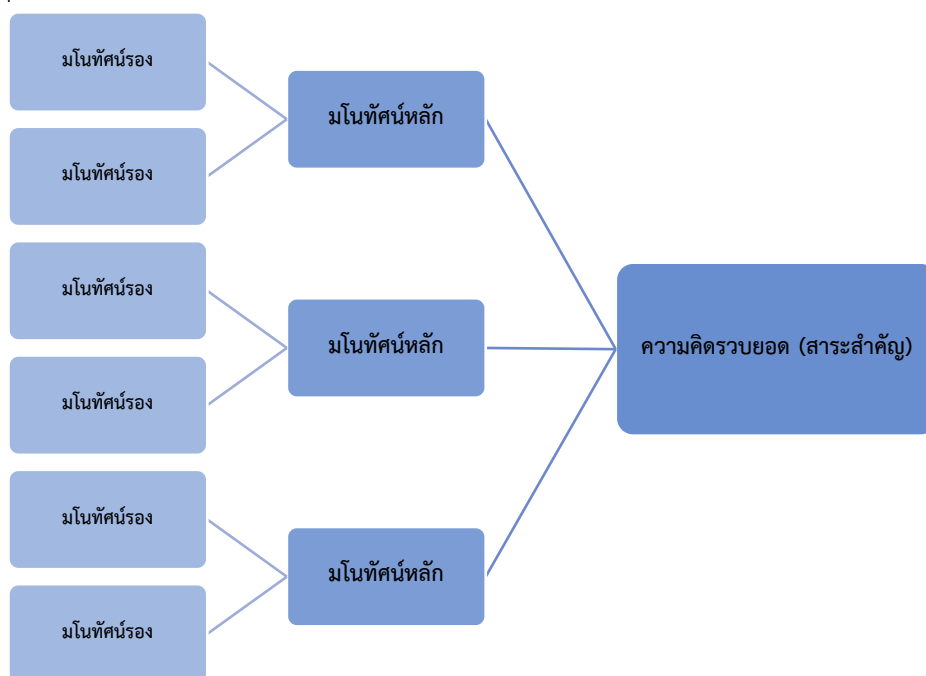
การเขียนสาระสำคัญในแผนการจัดการเรียนรู้มีหลักการดังนี้

- 1) ครูต้องศึกษาเนื้อหาของเรื่องที่จะเขียนสาระสำคัญให้เข้าใจ
 - 2) กำหนดภาพรวมลักษณะเฉพาะของสิ่งที่จะเขียนสาระสำคัญนั้นให้ได้ โดยการตั้งคำถามในใจ เช่น รายได้ประชาชาติคืออะไร วัฒนธรรมคืออะไร ระบบนิเวศคืออะไร มองไกลสุดคืออะไร เป็นต้น
 - 3) คำนึงถึงจุดประสงค์ของเรื่องที่จะสอน โดยจุดประสงค์การเรียนรู้กับสาระสำคัญต้องสัมพันธ์กัน ดังนั้นครูต้องอ่านจุดประสงค์ในการกำหนดการสอน หรือจุดประสงค์สำคัญที่กลุ่มโรงเรียนกำหนดประกอบด้วย
 - 4) เขียนด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย กะทัดรัด ชัดเจน และได้ใจความ เป็นเหตุเป็นผลต่อกัน และเป็นสิ่งที่คนทั่วไปยอมรับ
 - 5) การเขียนสาระสำคัญมี 2 ระดับ คือระดับหน่วยการเรียนรู้ และระดับการสอนรายคาบ ทั้งนี้ต้องไม่นำสาระสำคัญในระดับหน่วยการเรียนรู้มาเขียนเป็นสาระสำคัญระดับการสอนรายคาบ
 - 6) เขียนเป็นข้อความเรียง และเรื่องหนึ่ง ๆ อาจมีสาระสำคัญได้หลายข้อความ
- อนึ่ง การเขียนสาระสำคัญในแผนการจัดการเรียนรู้สามารถเขียนได้ 3 รูปแบบ คือ (1) เขียนสาระสำคัญเป็นนิยามความหมาย (2) เขียนสาระสำคัญเป็นหลักการ ทฤษฎี หรือกฎ และ (3) เขียนสาระสำคัญเป็นความรู้ ทักษะ และเจตคติสำคัญที่นักเรียนควรเกิดขึ้นหลังการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้ครูควรเลือกรูปแบบการเขียนสาระสำคัญให้เหมาะสมและสอดคล้องกับมาตรฐานและตัวชี้วัด และสาระเนื้อหาแต่ละเรื่อง/ บทเรียน

7.2.2 การสังเคราะห์ความคิดรวบยอดเพื่อเขียนสาระสำคัญ

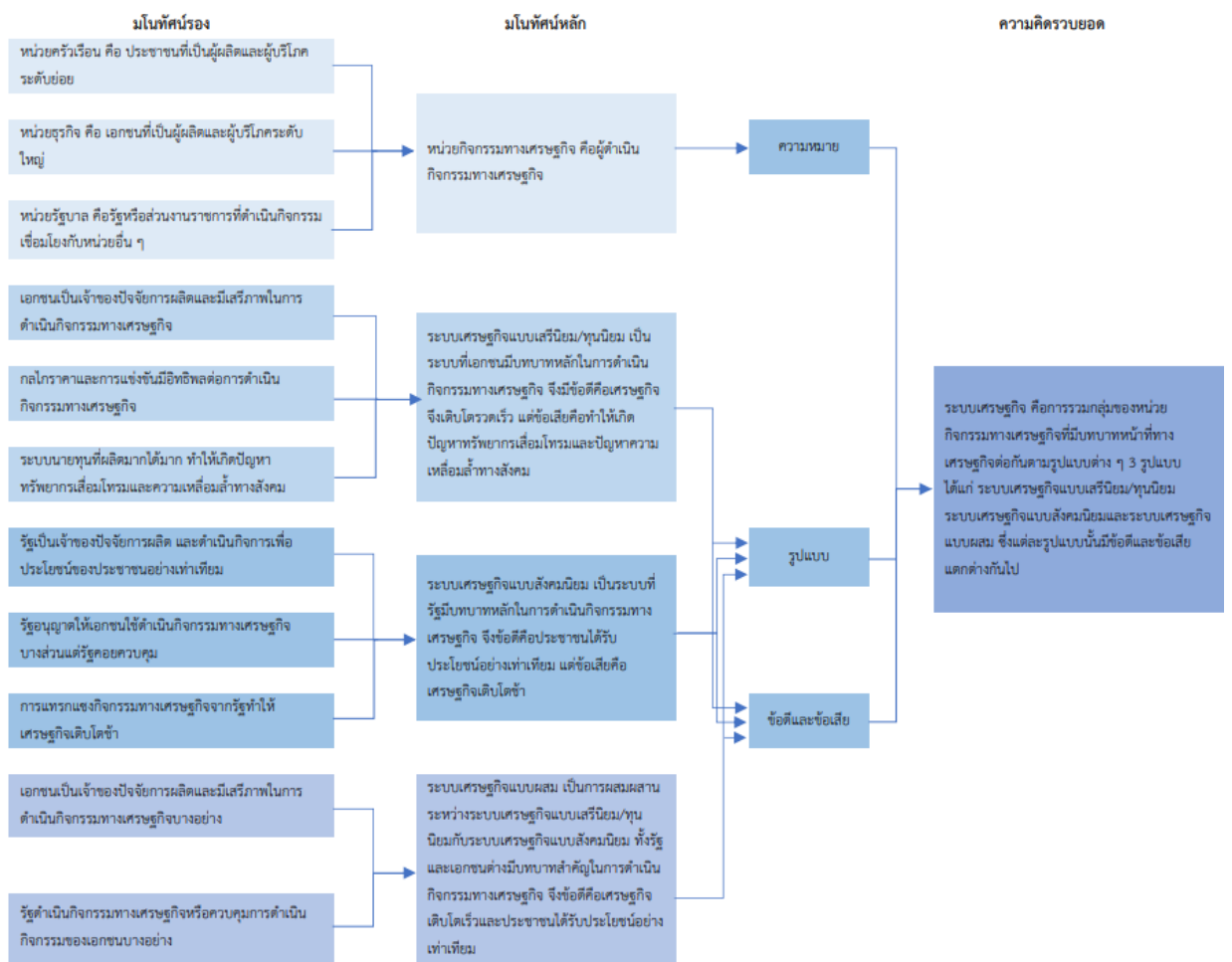
ลาวัญย์ วิทยาวุฒิกุล และคณะ (2553) อธิบายว่า ความคิดรวบยอดและข้อสรุป โดยทั่วไป/หลักการ (concept and generalization) มาจากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ โดยมโนทัศน์แสดงออกเป็นคำหรือวลีที่เป็นความคิดหรือแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะและประเภทของสิ่งต่าง ๆ แต่ความคิดรวบยอดและข้อสรุปโดยทั่วไป/หลักการ เป็นความคิดหรือแนวคิดสรุปเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ตั้งแต่สองมโนทัศน์ขึ้นไป ซึ่งแสดงออกเป็นข้อความในรูปประโยคที่แสดงเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุและผลต่อกัน หรือเป็นเงื่อนไขระหว่างมโนทัศน์ทั้งในเชิงสนับสนุนหรือปฏิเสธจะแตกต่างกันไปตามความสามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ ว่าทำได้อย่างจำกัดหรือกว้างขวาง ลึก หรือจำกัดตามข้อมูลหรือมโนทัศน์ที่เป็นแหล่งที่มาว่าเป็นประสบการณ์เฉพาะตนหรือสถานที่ใดที่หนึ่งเท่านั้น หรือมาจากหลากหลายวัฒนธรรมและยุคสมัย

ฉะนั้นการสังเคราะห์ความคิดรวบยอดเพื่อเขียนสาระสำคัญ จึงต้องวิเคราะห์และกำหนดมโนทัศน์หลัก (main concept) และมโนทัศน์รอง (sub-concept) ของเนื้อหาหรือบทเรียน จากนั้นจึงสรุปความเชื่อมโยงของมโนทัศน์ต่าง ๆ เหล่านี้ ดังภาพที่ 54

ภาพที่ 54 การสังเคราะห์ความคิดรวบยอดเพื่อเขียนสาระสำคัญในแผนการจัดการเรียนรู้

ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างการวิเคราะห์มโนทัศน์หลักและมโนทัศน์รองเพื่อสังเคราะห์เป็นความคิดรวบยอด (สาระสำคัญ) ของเนื้อหาสาระเศรษฐศาสตร์ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่องระบบเศรษฐกิจ (ตัวชี้วัด ส 3.2 ม.2/1 อภิปรายระบบเศรษฐกิจแบบต่าง ๆ) ดังนี้

ภาพที่ 55 การสังเคราะห์ความคิดรวบยอดเพื่อเขียนสาระสำคัญเรื่อง ระบบเศรษฐกิจ

7.2.3 สาระสำคัญของเนื้อหาสังคมศึกษาตามหลักสูตร

สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และฉบับปรับปรุง (สาระภูมิศาสตร์) พ.ศ.2560 มีขอบเขต เนื้อหาจำแนกเป็น 5 สาระดังที่อธิบายไปแล้วในหัวข้อที่ 7.2.1 ในที่นี้จึงจะขอยกตัวอย่างเนื้อหา/ บทเรียนสำคัญของแต่ละสาระ รวมถึงความคิดรวบยอดของเนื้อหาเรื่องนั้น ๆ เพื่อเป็นตัวอย่างการ เขียนสาระสำคัญในแผนการจัดการเรียนรู้ดังตาราง

ตาราง 21 ตัวอย่างการเขียนสาระสำคัญของเนื้อหาสังคมศึกษาตามหลักสูตร

สาระการเรียนรู้	เนื้อหา/บทเรียน	ตัวอย่างการเขียนสาระสำคัญ
สาระที่ 1 ศาสนา	การสังคายนา พระไตรปิฎก	การสังคายนา คือการรวบรวมและชำระตรวจสอบคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อให้พุทธศาสนามั่นคง ซึ่งนับจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานจนถึงปัจจุบันมีการสังคายนาไป

สาระการเรียนรู้	เนื้อหา/บทเรียน	ตัวอย่างการเขียนสาระสำคัญ
ศีลธรรม จริยธรรม		แล้ว 5 ครั้ง ผลของการสังคายนาทำให้เกิดการแบ่ง หมวดหมู่คำสอนออกเป็น 3 หมวด ได้แก่ พระวินัย พระ สูตร และพระอภิธรรม ที่มีจำนวนรวม 84,000 พระ ธรรมขันธ์ และเรียกว่า พระไตรปิฎก
	การเผยแผ่พุทธ ศาสนาเข้าสู่ ประเทศไทย	พระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์อินเดียส่งสมณทูตออกไปเผย แผ่พุทธศาสนานิกายเถรวาทยังดินแดนต่าง ๆ 9 สาย หนึ่งใน นั้นเดินทางมาเผยแผ่ยังดินแดนสุวรรณภูมิที่เป็นส่วน หนึ่งของประเทศไทย เมื่อพ.ศ.236 ซึ่งตรงกับยุคทวาราวดี
	อริยสัจ 4	อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ที่ว่าด้วย ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ได้แก่ (1) ทุกข์ หมายถึง สภาวะที่ไม่สบายกายและใจ (2) สมุทัย หมายถึง สาเหตุ ของทุกข์ (3) นิโรธ หมายถึง สภาวะที่ไม่มีทุกข์ และ (4) มรรค หมายถึง วิธีการดับทุกข์
	หน้าที่ชาวพุทธ	ชาวพุทธ คือผู้ที่ศรัทธาในพุทธศาสนา มีหน้าที่ต้องนำ หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติใช้ใน ชีวิตประจำวันและต้องช่วยทำนุบำรุงพุทธศาสนาที่ยั่งยืน ต่อไป
	การอยู่ร่วมกับ ศาสนิกชนศาสนา อื่น	หลักคำสอนของทุกศาสนามีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาให้ทุก คนเป็นคนดี การอยู่ร่วมกับศาสนิกชนศาสนาอื่นจึงต้อง เรียนรู้เพื่อให้เข้าใจ และเคารพหลักสอนของพวกเขา รวมถึงปฏิบัติต่อกันตามหลักสันติ
สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการ ดำเนินชีวิตใน สังคม	การเมืองการ ปกครอง	การเมือง คือเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการได้มาซึ่งอำนาจในการ บริหารบ้านเมือง การปกครอง คือผู้ใช้อำนาจบริหาร บ้านเมืองให้เกิดความสงบสุข การใช้อำนาจของผู้ปกครอง แบ่งเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) รูปแบบการปกครองโดยคน เดียว (2) รูปแบบการปกครองโดยคณะบุคคล และ (3) รูปแบบการปกครองโดยเสียงส่วนใหญ่ หรือเรียกว่า ประชาธิปไตย
	การเป็นพลเมืองดี	พลเมืองดี คือผู้ที่ปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของตนใน ฐานะเป็นสมาชิกของสังคมอย่างครบถ้วน ซึ่งหน้าที่ของ

สาระการเรียนรู้	เนื้อหา/บทเรียน	ตัวอย่างการเขียนสาระสำคัญ
		พลเมือง ได้แก่ การปฏิบัติตามกฎหมาย การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และการมีคุณธรรมจริยธรรม
	กฎหมาย	กฎหมาย เป็นข้อบังคับให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ หากฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามแล้วจะได้รับการลงโทษตามที่บัญญัติไว้
	ความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม	วัฒนธรรมเป็นรูปแบบกิจกรรมของมนุษย์ที่แสดงถึงความเจริญงอกงามของสังคม แต่ละสังคมมีวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากสังคมอื่น ทำให้สังคมมนุษย์มีความแตกต่างหลากหลายวัฒนธรรม
สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์	กิจกรรมทางเศรษฐกิจ	กิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นการกระทำของมนุษย์เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจสูงสุดของแต่ละคน ประกอบด้วย การผลิต การบริโภค การกระจาย และการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ
	ปัจจัยการผลิต	ปัจจัยการผลิต คือทรัพยากรต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบสำคัญของการผลิตสินค้าและบริการ ได้แก่ ที่ดิน ทุน แรงงาน และผู้ประกอบการ
	กลไกราคา	กลไกราคา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระดับราคาสินค้าและบริการที่เกิดขึ้นจากแรงผลักดันของอุปสงค์คือความต้องการซื้อสินค้าและบริการของผู้ซื้อ และอุปทานคือความต้องการขายสินค้าและบริการของผู้ขาย เมื่อใดที่อุปสงค์มากกว่าอุปทานระดับราคาสินค้าจะสูงขึ้น แต่เมื่อใดที่อุปสงค์น้อยกว่าอุปทาน ระดับราคาสินค้าจะต่ำลง
	ระบบตลาด	ตลาดในระบบเศรษฐกิจ คือการที่ผู้ซื้อและผู้ขายตกลงแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายสินค้าและบริการกัน มี 4 ประเภท ได้แก่ (1) ตลาดแข่งขันสมบูรณ์ (2) ตลาดผูกขาด (3) ตลาดกึ่งแข่งขันกึ่งผูกขาด และ (4) ตลาดผู้ขายน้อยราย ซึ่งตลาดแต่ละประเภทมีลักษณะกิจกรรมของผู้ซื้อและผู้ขายแตกต่างกันไป
	นโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล	นโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล หมายถึง กิจกรรมของรัฐบาลที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการบริหารระบบเศรษฐกิจของประเทศ แบ่งเป็น นโยบายทางการเงิน คือการกำหนด

สาระการเรียนรู้	เนื้อหา/บทเรียน	ตัวอย่างการเขียนสาระสำคัญ
		มาตรการทางการเงินผ่านธนาคารกลางเพื่อควบคุมรักษาเสถียรภาพทางการเงินของประเทศ และนโยบายทางการคลัง คือการกำหนดแผนการใช้จ่ายเงินของรัฐ เพื่อปรับความต้องการใช้จ่ายมวลรวมให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ
	การแข่งขันกันทางการค้า	การแข่งขันกันทางการค้า เป็นการกระทำเพื่อกีดกันการค้าระหว่างประเทศ ได้แก่ การตั้งกำแพงภาษี การควบคุมสินค้าเข้าหรือออก การควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินตราระหว่างประเทศ การห้ามนำเข้าสินค้าบางประเทศ และการให้เงินอุดหนุนอุตสาหกรรมในประเทศ
	การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ	การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ คือการที่ประเทศตั้งแต่สองประเทศขึ้นไปตกลงร่วมมือกันอย่างเป็นทางการ เพื่อลดหรือยกเลิกข้อจำกัดทางการค้าระหว่างกัน โดยแบ่งระดับการรวมกลุ่มตามประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มีต่อกันจากน้อยไปมาก 5 ระดับ ได้แก่ เขตการค้าเสรี สหภาพศุลกากร ตลาดร่วม สหภาพเศรษฐกิจ และสหภาพเหนือชาติ
	เศรษฐกิจพอเพียง	เศรษฐกิจพอเพียง คือหลักปรัชญาในการดำเนินชีวิตของประชาชนตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับรัฐ ที่ช่วยให้ประชาชนอยู่ดี กินดี และมีความสุข เพราะเป็นหลักที่ตั้งอยู่บนทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ซึ่งอาศัยความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน
สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์	การเทียบศักราช	ประเทศไทยใช้ระบบการนับศักราชที่เรียกว่า พุทธศักราช (พ.ศ.) ซึ่งมีจำนวนปีมากกว่า คริสต์ศักราช (ค.ศ.) 543 ปี มากกว่ารัตนโกสินทร์ศก (ร.ศ.) 2,324 ปี มากกว่าจุลศักราช (จ.ศ.) 1,181 ปี และมากกว่า อิจเราะห์ศักราช (ฮ.ศ.) 1,121 ปี เมื่อเทียบพุทธศักราชกับศักราชใด ๆ จึงให้บวกหรือลบด้วยจำนวนปีที่แตกต่างกันนั้น
	เหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลต่อการ	การล่าอาณานิคมช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16-20 การฟื้นฟูศิลปวิทยาการช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 14-17 การปฏิรูปศาสนาในคริสต์ศตวรรษที่ 16 การปฏิวัติวิทยาศาสตร์ใน

สาระการเรียนรู้	เนื้อหา/บทเรียน	ตัวอย่างการเขียนสาระสำคัญ
	เปลี่ยนแปลงของโลก	คริสต์ศตวรรษที่ 18 และการปฏิวัติอุตสาหกรรมช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 เป็นเหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกจนถึงปัจจุบัน
	ความร่วมมือและความขัดแย้งของโลกในศตวรรษที่ 20	ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 โลกเกิดความขัดแย้งที่สำคัญคือ สงครามโลกครั้งที่ 1 สงครามโลกครั้งที่ 2 และสงครามเย็น ทำให้มนุษยชาติต้องสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก ประเทศต่าง ๆ พยายามแสวงหาสันติภาพด้วยการก่อตั้งองค์การความร่วมมือและประสานผลประโยชน์กัน คือ องค์การสันนิบาตชาติ และองค์การสหประชาชาติ ตามลำดับ
	แหล่งอารยธรรมของโลก	กลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลกได้สร้างสังคมและอารยธรรมอันมีเอกลักษณ์ของตนขึ้น เกิดเป็นแหล่งอารยธรรมโบราณที่สำคัญของโลก ได้แก่ อารยธรรมเมโสโปเตเมีย อารยธรรมอียิปต์โบราณ อารยธรรมอินเดียโบราณ อารยธรรมกรีก และอารยธรรมจีนโบราณ ที่ต่างเป็นรากฐานทางภูมิปัญญาอย่างแข็งแกร่งและส่งอิทธิพลต่อสังคมในยุคต่อมา
	มรดกโลก	มรดกโลกคือพื้นที่หรือจุดหลักที่มีลักษณะสำคัญทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ หรือด้านอื่น ๆ ที่ได้รับการคัดเลือกจากองค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก)
	วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย	วัฒนธรรมไทย คือสิ่งที่บรรพบุรุษของคนไทยสร้างสรรค์ขึ้น และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นเป็นมรดกทางสังคม แบ่งเป็นวัฒนธรรมประจำชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่วนภูมิปัญญา คือความรู้ ความสามารถ และทักษะที่บรรพบุรุษไทยสั่งสมจากประสบการณ์ แบ่งเป็นภูมิปัญญาระดับชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่น
สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์	พิกัดภูมิศาสตร์	พิกัดภูมิศาสตร์ คือระบบที่บ่งบอกที่ตั้งของจุดตำแหน่งต่าง ๆ บนผิวโลก โดยอาศัยการตัดกันเป็นจุดของโครงเส้นแผนที่ ได้แก่ (1) ละติจูด คือมุมที่วัดจุดใด ๆ กับเส้นศูนย์

สาระการเรียนรู้	เนื้อหา/บทเรียน	ตัวอย่างการเขียนสาระสำคัญ
		สูตรตามแนวทิศเหนือ-ใต้ และ (2) ลองจิจูด คือมุมที่วัดจุดใด ๆ กับเส้นเมริเดียนตามแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก
	เครื่องมือทางภูมิศาสตร์	เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ตรวจสอบและบันทึกข้อมูลทางภูมิศาสตร์ ทั้งนี้สามารถจำแนกเป็น 2 ประเภท คือ(1) เครื่องมือที่ใช้หาข้อมูลได้แก่ เข็มทิศ ระบบนำทางด้วยดาวเทียม (GPS) เครื่องมือสำรวจระยะไกล (remote sensing) (2) เครื่องมือที่ให้ข้อมูล ได้แก่ ลูกโลก แผนที่ ภาพถ่ายดาวเทียม ภาพถ่ายทางอากาศ
	ภูมิประเทศ	ภูมิประเทศ คือลักษณะทางกายภาพของการวางตัวบนผิวดิน ที่แสดงออกมาในรูปความสูงและความชัน ซึ่งจำแนกเป็น 2 ประเภท คือ (1) ภูมิประเทศหลัก คือ ลักษณะทางกายภาพที่เปลี่ยนแปลงได้ยากหรือใช้เวลานาน ได้แก่ ภูเขา เนินเขา ที่ราบสูง และที่ราบ (2) ภูมิประเทศรอง คือ ลักษณะทางกายภาพที่เปลี่ยนแปลงได้ง่ายหรือใช้เวลาเร็วกว่า
	ภูมิอากาศ	ภูมิอากาศ คือสภาพอากาศที่เกิดขึ้นเป็นประจำต่อเนืองยาวนาน และไม่เปลี่ยนแปลงนัก ทั้งนี้ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อลักษณะภูมิอากาศของพื้นที่หนึ่ง ๆ ได้แก่ ละติจูด ความใกล้-ไกลทะเล ทิศทางลมประจำ กระแสน้ำในมหาสมุทร และความสูงของพื้นที่
	ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติแล้วมนุษย์นำไปใช้ประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีวิต ซึ่งจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ (1) ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป ได้แก่ สัตว์ป่า น้ำมัน ถ่านหิน และแร่ธาตุ (2) ทรัพยากรที่ใช้แล้วไม่หมดสิ้น ได้แก่ น้ำ อากาศ และ แสงแดด (3) ทรัพยากรที่ใช้แล้วบำรุงรักษาให้คงอยู่ได้ ได้แก่ ดิน ป่าไม้ พืชพรรณธรรมชาติ
	ภัยพิบัติ	ภัยพิบัติ คือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน แล้วส่งผลกระทบต่อเป็นวงกว้างต่อระบบเศรษฐกิจและสังคม จำแนกเป็น (1) ภัยพิบัติทางธรรมชาติ

สาระการเรียนรู้	เนื้อหา/บทเรียน	ตัวอย่างการเขียนสาระสำคัญ
		คือภัยที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ แผ่นดินไหว พายุ ถล่ม สึนามิ ภัยจากอวกาศบาตนอกโลก และ (2) ภัยพิบัติที่มนุษย์ทำให้เกิดขึ้น ได้แก่ สภาพอากาศแปรปรวน โลกร้อน ภาวะเรือนกระจก แผ่นดินทรุด
	การพัฒนาที่ยั่งยืน	การพัฒนาที่ยั่งยืน คือแนวทางการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนความสามารถในการตอบสนอง ความต้องการของคนรุ่นหลัง โดยการบรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืนมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การเติบโตทางเศรษฐกิจ ความครอบคลุมทางสังคม และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

บทสรุป

เนื้อหาความรู้ในหลักสูตรสังคมศึกษานั้นประกอบด้วยความรู้จากวิชาต่าง ๆ ของสาขาสังคมศาสตร์และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่ได้รับการเลือกสรรมาอย่างเหมาะสมแล้ว และสามารถแยกได้เป็นความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริง (factual knowledge) ความรู้ที่เป็นมโนทัศน์ (conceptual knowledge) ความคิดรวบยอดหรือหลักการ (generalization/principle) และทฤษฎี (theory) ซึ่งเมื่อได้พิจารณาประเภทของความรู้ในสังคมศึกษาแล้ว จะเห็นว่าความรู้ระดับที่ควรจะได้รับ การสนับสนุนให้นักเรียนได้พัฒนาในวิชาสังคมศึกษานั้นควรจะเป็นความรู้ตั้งแต่ระดับมโนทัศน์ขึ้นไป เพราะนักเรียนมีโอกาสใช้ความคิด ใช้ข้อเท็จจริงนั้นมาหาหรือทำให้เกิดความหมายจนเกิดเป็นมโนทัศน์และความคิดรวบยอดหรือหลักการ ซึ่งอาจจะนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไป

เนื้อหาหลักสูตรสังคมศึกษามีทั้งเริ่มต้นจากระดับชั้นเล็ก ๆ แล้วขยายออกไปด้านนอกเป็นศูนย์กลางเมื่อระดับชั้นสูงขึ้น เป็นลักษณะของแนวคิดเปิดโลกทัศน์ให้กว้างขึ้น (widening horizons approach) และลักษณะเป็นหลักสูตรเกลียว (spiral curriculum) แต่ละชั้นกำหนดเนื้อหาหัวเรื่องหลักเดียวกัน จะมีการเสริมสร้างหรือขยายความสำคัญในระดับที่สูงขึ้นจนนำไปสู่การรู้จริง ซึ่งหลักสูตรสังคมศึกษาของไทยบรรจุไว้เป็นส่วนหนึ่งในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ฉบับปรับปรุง) พุทธศักราช 2560 เรียกว่า “กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม” มีเนื้อหาว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กันและมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม โดยแบ่งเป็น 5 สาระ ได้แก่ สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สาระที่ 2

หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม สารที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สารที่ 4 ประวัติศาสตร์ และสารที่ 5 ภูมิศาสตร์

หลักสูตรสังคมศึกษามีเป้าหมายสำคัญคือการส่งเสริมความสามารถของพลเมือง ความรู้ กระบวนการทางปัญญา และการจัดการแบบประชาธิปไตยที่จำเป็นสำหรับนักเรียนในการมีส่วนร่วม และมีส่วนร่วมในชีวิตสาธารณะ ฉะนั้นจึงมีเนื้อหาสาระของหลักสูตรรายวิชาอื่น ๆ มีเป้าหมายเฉพาะ และสอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรสังคมศึกษาอีกมากมาย เช่น ชุมชนศึกษา วัฒนธรรมศึกษา พหุวัฒนธรรมศึกษา โลกศึกษา สิ่งแวดล้อมศึกษา พลเมืองศึกษา มรดกศึกษา สันติศึกษา สหวัฒนธรรมศึกษา ศาสนศึกษา และจริยศึกษา เป็นต้น

มโนทัศน์และความคิดรวบยอดของเนื้อหาสาระต่าง ๆ จะถูกนำไปเขียนเป็น “สาระสำคัญ” ในแผนการจัดการเรียนรู้ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ครูผู้ทิศทางการและจุดหมายปลายทางของการจัดการเรียนรู้ เพราะจะรู้ว่าเมื่อเรียนบทเรียนแล้วนักเรียนจะเกิดการเรียนรู้อะไรที่เป็นแก่นหรือจุดเน้นสำคัญของบทเรียน โดยการเขียนสาระสำคัญในแผนการจัดการเรียนรู้นั้นครูต้องศึกษาเนื้อหาของเรื่องที่จะเขียนสาระสำคัญให้เข้าใจ กำหนดภาพรวมลักษณะเฉพาะของสิ่งที่จะเขียนสาระสำคัญนั้นให้ได้ รู้/ คำนึงถึงจุดประสงค์ของเรื่องที่จะ ลงมือเขียนด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย กะทัดรัด ชัดเจน และได้ใจความ เป็นเหตุเป็นผลต่อกัน ทั้งนี้การเขียนสาระสำคัญมี 2 ระดับ คือระดับหน่วยการเรียนรู้ และระดับการ สอนรายคาบ และสามารถเขียนได้ 3 รูปแบบ คือ (1) เขียนสาระสำคัญเป็นนิยามความหมาย (2) เขียนสาระสำคัญเป็นหลักการ ทฤษฎี หรือกฎ และ (3) เขียนสาระสำคัญเป็นความรู้ ทักษะ และเจตคติสำคัญที่นักเรียนควรเกิดขึ้นหลังการจัดการเรียนรู้

ทั้งนี้การสังเคราะห์ความคิดรวบยอดเพื่อเขียนสาระสำคัญ สามารถทำได้โดยวิเคราะห์และ กำหนดมโนทัศน์หลัก (main concept) และมโนทัศน์รอง (sub-concept) ของเนื้อหาหรือบทเรียน จากนั้นจึงสรุปความเชื่อมโยงของมโนทัศน์ต่าง ๆ เหล่านี้

คำถามทบทวน

1. เนื้อหาความรู้ในสังคมศึกษามีที่ประเภท อะไรบ้าง
2. มโนทัศน์และความคิดรวบยอดเหมือนหรือแตกต่างกัน อย่างไร
3. เนื้อหาสาระสังคมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานแบ่งเป็นกี่สาระ แต่ละสาระมีขอบเขตเนื้อหาและแนวคิดสำคัญอย่างไรบ้าง
4. “สาระสำคัญ” ในแผนการจัดการเรียนรู้คืออะไร มีความสำคัญอย่างไร
5. การเขียนสาระสำคัญในแผนการจัดการเรียนรู้มีหลักการหรือวิธีการ/ขั้นตอนอย่างไรบ้าง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2560). *อุดมคติวิทยาลัยหลักสูตรสังคมศึกษาเพื่อปวงชน. (พิมพ์ครั้งที่ 3).* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลาวัญญ์ วิทยายุทธภูมิ และคณะ. (2553). *เอกสารฝึกอบรมสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา โครงการยกระดับคุณภาพครูทั้งระบบตามแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง.* กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2560). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง สาระภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้. สืบค้นเมื่อ 2 ธ.ค. 65 จาก <https://app.box.com/s/cirjout0f5xv14duhl3qqgem27rqdq06>*

ภาษาอังกฤษ

- Anderson, L. W. (Ed.), Krathwohl, D. R. (Ed.), Airasian, P. W, Cruikshank, K. A, Mayer, R. E. Pintrich, P. R, Raths, J., & Wittrock, M. C. (2001). *A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives (Complete edition).* New York: Longman.
- Johnson, A. P. (2010). *Making connections in elementary and middle school Social Studies.* USA.: SAGE.
- Taba, H. (1962). *Curriculum Development: Theory and Practice.* New York: Harcourt, Brace, & World.
- The National Council for the Social Studies, [NCSS]. (1994). *Expectations of excellence-curriculum standards for Social Studies.* Washington, D.C.: NCSS